

ADVENDIAJA TEINE PÜHAPÄEV AD 2023

Js 44:6–8 (Jk 5:7–11; Lk 17:20–24)

6 Nõnda ütleb Issand, Iisraeli kuningas, ja tema lunastaja, vägede Issand: Mina olen esimene ja viimane, ja ei ole muud Jumalat kui mina.

7 Kes on minu sarnane? See hüüdku, jutustagu sellest ja kandku mulle ette! Sest ajast kui ma seadsin muistse rahva ja tulevased sündmused, jutustagu nad neile sellest, mis on tulemas.

8 Ärge värisege ja ärge kartke! Kas ma ei ole sulle juba ammu kuulutanud ja teatavaks teinud? Teie olete mu tunnistajad. Kas on muud Jumalat kui mina? Ei, muud kaljut ei ole, mina küll ei tea!

Nõnda ütleb ISSAND, Iisraeli kuningas ja tema lunastaja, Vägede ISSAND: «Mina olen see, kes oli enne, ja mina olen see, kes jääb, ja peale minu pole ühtki Jumalat. Ja kes on nagu mina? Ta kuulutagu ja andku sellest teada ja kandku see mulle ette! Sellest peale, kui ma seadsin iidse rahva, ja tulevastest asjadest ja sellest, mis on juhtumas – andku nad isekeskis teada. Ärge kartke ega olge hirmul! Kas ma pole juba ammust ajast seda sulle kuuldavaks teinud ja teada andnud? Ja teie olete mu tunnistajad: kas on Jumalat peale minu? Ja ei mingit kaljut ma ei tea!

Sissejuhatus

Prohvet Jesaja tegutses Juuda kuningate Ussija, Jootami, Aahase ja Hiskija päevil (Js 1:1), s.t 8. sajandi teisel poolel (umbkaudu ajavahemikus 740-686) enne Kristuse sündi. Tegemist oli Assüüria impeeriumi tõusuajaga, mille tulemusena aastal 722/721 hävitati Iisraeli kuningriik ning aastal 701 allutati ka Juuda kuningriik Assüüria ülemvõimule. Jesaja näeb selle keskse põhjusena Iisraeli taganemist Jumalast, mille tulemuseks ongi jumaliku karistusena Jumala rahvast tabav häving välisvaenlaste käe läbi. Jumala eesmärgiks ei ole oma rahvast lõplikult hävitada, vaid teda karistuse abil puhastada, uuendada ja taas üles ehitada.

20. sajandi kriitiline piibliteadus on olnud üsna ühel meelel prohvet Jesaja raamatu jagamisel kolmeks erinevasse ajastusse kuuluvaks osaks: peatükid 1-33 – Proto-Jesaja; peatükid 40-55 – Deutero-Jesaja; peatükid 56-66 – Trito-Jesaja. Ajaliselt paigutuks neist esimene ajaloolise prohvet Jesaja tegutsemisaega, teine Paabeli vangipõlve aega (6. sajandi esimene pool ja keskpäik eKr) ning kolmas vahetult eksiilist naasmise järele (6. sajandi teine pool eKr).

Jättes kõrvale arutelu raamatu (ja selle võimalike osade) autorluse üle¹ on selge, et mitte ainult alates 40. peatükist, vaid ka varasemates peatükkides sisalduvaid ettekuulutusi

---

¹ Sest miks peaks olema võimatu uskuda, et 8. sajandil elanud prohvet oleks võinud kuulutada ette kakssada aastat hiljem toimunut?

Iisraeli päästmise ja Jeruusalemma taastamise kohta on igati asjakohane seostada Paabeli vangipõlvest tagasipöördumise ajaga.

Tõsi, eriti alates Jesaja raamatu 40. peatükist lisandub päästekuulutusele universaalne mõõde. Jumal on kogu loodu Jumal ja Looja ning nagu kõik liha on Tema ees justkui rohi, mis kuivab ja kaob, ja nagu Tema käsule alluvad kõik rahvad (nii nendena, keda karistatakse ja kelle kaudu Jumal ise oma rahvast karistab), nii on Tema päästegi viimselt mõeldud kõigile rahvastele kuni ilmamaa ääreni. Eeskätt on prohveti sõnum mõeldud siiski julgustuse ja troostina Jumala oma armastatud Iisraelile.

Keelelisi märkuseid

Nõnda ütleb – פִּהֲאֲמַר – sõna אֲמַר tähendab «ütleva», «teada andma», aga ka «mõtleva» või «[mõeldut] väljendama».

Issand – originaalis kasutatakse siin Jumala nime יְהוָה – «JHWH», «Jahve», «Jehoova».

Ja tema lunastaja – וְגִאֲלוֹ – sõna גָּאַל tähendab «lunastama», «tagasi ostma», «vabaks ostma», aga ka «tasuma» või koguni «kätte maksuma»; samuti tähistab see sõna sugulusest tulenevaid õiguseid ja kohustusi².

Vägede Issand – יְהוָה צְבָאוֹת – «JHWH Sebaot». Sõna צָבָא tähistab eeskätt sõjaväge ja sõjaväeteenistust, ülekantult ka suurt hulka³, aga vahel ka taevaseid ebajumalaid⁴.

Esimene – sõna רִאשׁוֹן tähendab «esimene», «esmane», «endine», «esmalt», «kõigepealt», «enne».

Viimane – sõna אַחֲרֵי – «viimane», «tagumine», «hilisem» – tuleneb verbist אָחַר – «viivitama», «viibima», «[viimaseks] jääma».

See hüüdku – יִקְרָא – sõna קָרָא tähendab «kutsuma», «hüüdma», «nimetama», «[välja] kuulutama».

Jutustagu sellest – וַיִּגִּדְתָּ – sõna גִּדַּת tähendab «teada andma», «avaldama», «jutustama».

Ja kandku mulle ette – לִי וַיַּעֲרֶכֶּה – sõna עָרַךְ tähendab «korrastama», «valmis seadma», «ette panema», «paika panema» «ette kandma».

² Vrd nt Rt 3:12j.

³ Vrd nt 1Ms 2:1: Nõnda on taevast ja maa ning kõik nende väed valmis saanud.

⁴ Vrd nt 2Kn 17:16; Jr 19:13; Sf 1:5.

Sest ajast kui ma seadsin – מְשׁוּמִי – sõna שׁוּם tähendab «seadma», «panema», «asetama», ka «[millekski] muutma».

Muistse rahva – עַם־עוֹלָם – sõna עוֹלָם – «igavene» – tuleneb verbist עָלַם – «peitma», «varjama», «salajas hoidma» ning tähistab mitte ainult igavikku, vaid ka kauget, tundmatut, varjul olevat tulevikku ning iidset minevikku.

Ja tulevased sündmused – וְאַתִּיּוֹת – sõna אָתָה tähendab «tulema», «saabuma».

Sellest, mis on tulemas – וְאַשֶׁר תִּבְאֶנָּה – sõna בּוֹא tähendab «[sisse] tulema/minema», ka «[kellegi/millegi peale] langema/laskuma», samuti «[sisse] tooma/juhtima».

Ärge värisege – אַל־תִּפְחָדוּ – sõna פָּחַד tähendab «kartma», «hirmust värisema», «pelgama», ka «aukartust tundma».

Ja ärge kartke – וְאַל־תִּרְהוּ – sõna רָהַךְ tähendab «hirmul olema», «ära hirmutatud olema», «hirmu tundma», «kartma».

Sulle...kuulutanud – הִשְׁמַעְתִּיךָ – sõna שָׁמַע tähendab siin «kuuldavaks tegema», «kuulda andma», «kuulutama», «teada andma».

Mina küll ei tea – בַּל־יִדְעָתִי – sõna יָדַע tähendab «teadma», «[ära] tundma», «tundma [õppima]», «mõistma», «oskama», «[milleski] vilunud olema» ning tähistab ka sisemist äratundmist.⁵

Sisuline analüüs

Jesaja raamatu 44. peatükk algab Jumala julgustava pöördumisega oma rahva poole: «Nüüd aga kuule, Jaakob, mu sulane, ja Iisrael, mu valitu!» (Js 44:1) Jumal kinnitab, et Ta on oma rahva Looja – juba emaihust alates –, et Ta aitab oma rahvast, nii et see ei pea kartma. Jumala päästev abi on võrreldav januse jootmisega ning põudsele maale veevoogude valamisega. Jumal armastab oma rahvast ning teeb ta rohkeks, lastes tema järglastel võrsuda ja kinkides neile oma õnnistuse.

Samasuguste julgustuste ja töotustega peatükk ka lõpeb: Issand töötab oma rahva lunastada, kaotada tema üleastumised ja kustutada tema patud, ehitada üles Juuda linnad ning taastada Jeruusalemm ja seal asuv tempel. Nende julgustavate sõnade ja imeliste töotuste otstarve pole aga mitte lihtsalt kinnitada pagendusse viidud Iisraeli

⁵ Sama sõna tarvitatakse ka mehe ja naise «ühte saamise» kohta (1Ms 4:1 jm), niisiis tähistab see ka inimestevahelist (või inimeste ja Jumala vahelist) ning isegi intiimset lähedust. Jr 22:16 tõlgendab Issanda tundmist õiglase kuninga näitel: «Ta mõistis õigust viletsale ja vaesele, ja siis oli tal hea. Eks see tähenda minu tundmist? ütleb Issand.»

rahva kõikuma kipuvad moraali, vaid ka manitseda teda hoiduma ebajumalate eest ning kinnitada teda tunnistuse andmisel ainsast tõelisest Jumalast. Peatüki keskosa moodustab kirjeldus sellest, kuidas tühised ebajumalakummardajad valmistavad valatud või nikerdatud kujusid, mis võivad olla küll ilusad, ent millest pole mingit kasu. Ebajumalateenistus on kõige pesuehtsam enesepeetus: «Kes tuhka taga ajab, seda eksitab petetud süda, see ei suuda päästa oma hinge ega mõtle: Kas ei ole viimaks peetus mu paremas käes?» (Js 44:20)

Samal ajal, kui ebajumalad on kujundatud ja valmistatud inimeste käte läbi, on inimesed ise, ka need, kes endale iidoleid valavad või nikerdavad, kujundatud ja valmistatud Issanda poolt – Tema on Jumal ja peale Tema pole ühtki muud jumalat. Ta pole valmistanud mitte ainult inimesi, vaid Tema üksi on võlvinud taeva ja laotanud maa (Js 44:24) ning Tal on meelevald kõikide üle – ka nende üle, kes petavad iseennast ja teisi oma arvatava salatarkusega: «Mina olen Issand, kes kõik teeb, kes üksinda võlvis taeva, laotas maa – kes oli koos minuga? –, kes teeb tühjaks valetajate tunnustähed ja muudab narrideks lausujad, kes tõrjub tagasi targad ja pöörab nende teadmised jõleduseks.» (Js 44:24j)

Jumal ilmutab ennast nagu kord Moosesele eeskätt oma nime kaudu: «Nõnda ütleb ISSAND⁶...» Jumala nimi יהוה , mida võiks tõlkida «Mina olen», tunnistab nii Tema tõelisusest, kui sellest, et Ta on olemise ja elu allikas, et ilma Temata ei oleks mitte midagi muud ning et Ta on, nagu Ta kinnitab, «esimene ja viimane» (Js 44:6). See väljend tähendab, et Ta oli enne kõike muud ning et Ta jääb olema ka siis, kui kõik muu peaks lõppema. Jumal on see, kes ON.

Jumal nimetab ennast ka Iisraeli kuningaks ja Vägede ISSANDAKS. Kuna tegemist on prohvetikuulutusega, mis on suunatud Iisraeli rahvale pärast omariikluse kaotamist, s.t nii kunagise Taaveti ja Saalomoni suurriigi jagunemist kui mõlema kuningriigi langemist, siis viitab see, et Jumal esitleb end siin kuningana, ühelt poolt Tema meelevallale, mis ületab kõik maised kuningriigid, ka need, kes on mõlemad Iisraeli rahva kuningriigid alistanud ja hävitanud, teiselt poolt aga sellele, et Jumal on alati olnud oma rahva ainus tõeline kuningas.⁷ Veelgi enam: Jumal pole mitte ainult Iisraeli rahva, vaid viimselt kõigi rahvaste ainus tõeline kuningas – isegi Pärsia suurriigi valitseja Koores on pelgalt Tema sulane.

Allaheidetud ja pagendusse viidud Iisraeli rahval pidi olema seda kõike üsna raske mõista ja uskuda: nad olid oma silmaga näinud oma vaenlaste vägevust, oma nahal

---

⁶ Kuna paljudes piiblitõlgetes on tavaks asendada Jumala nimi tiitliga «Issand», siis on soovitatav nendes kohtades, kus originaalis on tegemist Jumala nimega, kirjutada «ISSAND» läbivalt suurtähtedega.

⁷ «Ja Issand ütles Saamuelile: «Kuule rahva häält kõiges, mida nad sulle ütlevad, sest nad ei põlga sind, vaid nad põlgavad mind kui oma kuningat!»» (1Sm 8:7)

kogenud võõrvallutajate tugevust – nüüd aga öeldakse neile, et nende Jumal, keda nad olid austanud ja teeninud⁸ ning kes oli nad sellegipoolest maha jätnud või lihtsalt teiste rahvaste jumalate käest lüüa saanud, on «Vägede ISSAND».⁹

Jumal kinnitab, et nii see on: Tal on meelevald kõige üle, kuna Ta on kõige Looja. Kui keegi selles kahtleb või ennast koguni Tema kõrvale või Temast kõrgemale seada kavatseb, siis andku see endast teada: «Kes on minu sarnane? See hüüdku, jutustagu sellest ja kandku mulle ette! Sest ajast kui ma seadsin muistse rahva ja tulevased sündmused, jutustagu nad neile sellest, mis on tulemas.» (Js 44:7)

Jumala käes on nii minevik, olevik kui tulevik, nii aeg kui igavik. Õigupoolest seda igavik tähendabki: kõiki aegu ühesainsas hetkes. Seejuures on oluline rõhutada, et Jumal mitte ainult ei tunne kõiki aegu ega tea kõiki sündmusi, olgu need möödunud, praegu toimumas või tulevikus sündimas, vaid need on tõepoolest Tema käes: Jumal on see, kes on määranud ja määrab nii üksikisikute, rahvaste ja riikide kui kogu inimkonna minevikku, olevikku kui tulevikku. Jumal on see, «kes kinnitab oma sulase sõna ja viib täide oma käskjalgade nõu, kes ütleb Jeruusalemmale: «Sinus hakatakse elama!» ja Juuda linnadele: «Teid taastatakse, ma ehitan üles teie varemed!», kes ütleb sügavikule: «Kuiva! Ma lasen su jõed kuivada!», kes ütleb Kooresele: «Mu karjane!»» (Js 44:26–28)

Ühtegi teist Jumalaga võrreldavat ei ole – ilma Temata ja Tema loova tahteta ei oleks üldse mitte midagi ega kedagi. See on teadmine, mis ühelt poolt peaks tegema äärmiselt alandlikuks, teisalt aga julgustama ja üles ehitama, kuna seesama Jumal, kes on kõige Looja ja Issand ning ilma kelleleta ei oleks mitte midagi ega mitte kedagi, ei unusta oma rahvast (Js 44:21) ning on tema Lunastaja (Js 44:6). Muide, Lunastaja ei tähista siin mitte ainult kedagi, kes vangistatu vangistaja käest vabaks ostab, vaid viitab ka perekondlikele sidemetele, iseäranis päranduse ja järeltuleva põlve eest hoolitsemisele. Iisraeli rahvas võib teada, et Ta on oma Jumala käes, et ta kuulub Issandale ja on Tema oma (Js 44:5).¹⁰

---

⁸ Tõsi, Jumala silmis oli nende austus ja teenistus võrreldav Soodoma ja Gomorraga: «Kuulge Issanda sõna, Soodoma pealikud, pane tähele meie Jumala õpetust, Gomorra rahvas! Milleks mulle teie tapaohvrite hulk? ütleb Issand. Ma olen küllastunud teie põletusohvrite jääradest ja nuumveiste rasvast. Härjavärsside, tallede ja sikkude veri ei meeldi mulle. Kui te tulete vaatama mu palet, kes nõuab siis teilt mu õuede tallamist? Ärge tooge enam tühiseid ande, ohvrisuits on mulle vastumeelt. Noorkuu ja hingamispäev, koguduse kokkukutsumine – ma ei salli nurjatust ja pühapidamist ühtaegu. Mu hing vihkab teie noorkuid ja seatud pühi; need on mulle koormaks, ma olen tüdinud neid talumast. Kui te käsi sirutate, peidan ma oma silmad teie eest, kui te ka palju palvetate, ei kuule ma mitte, sest teie käed on täis verd!» (Js 1:10–15)

⁹ Meenub Jossif Stalini küsimus: «Mitu diviisi on paavstil?», millele Pius XII olla pärast Stalini surma reageerinud sõnadega: «Nüüd ta saab teada!»

¹⁰ «Aga Siion ütleb: «Issand on mu maha jätnud, Jumal on mu unustanud.» Kas naine unustab oma lapsukese ega halasta oma ihuvilja peale? Ja kui nad ka unustaksid, ei unusta mina sind mitte. Vaata, ma olen sind märkinud oma peopesadesse, su müürid on alati mu silme ees.» (Js 49:14–16)

Tegelikult peaks see Iisraelile juba ammust ajast selge olema: «Ärge värisege ja ärge kartke! Kas ma ei ole sulle juba ammu kuulutanud ja teatavaks teinud?» (Js 44:8) Vana Testamenti lugedes saab paraku üsna pea selgeks, kui aldis oli Jumala valitud rahvas oma Issanda hoolitsust ja heategusid unustama, ennast omaenda peremeheks pidama ning oma ainsale lootuse- ja päästekaljule selga pöörama. Jumal ei unusta oma rahvast iialgi, ent rahvale tuleb küll üha uuesti meelde tuletada nii seda, kes ta ise on, kui seda, kes teda ainsana hoiab ja kannab: «Tuleta seda meelde, Jaakob, ja sina, Iisrael, sest sa oled mu sulane: mina olen su valmistanud, sa oled mu sulane: Iisrael, ma ei unusta sind!» (Js 44:21)

Õigupoolest on lausa ootamatu, et Jumal kutsub justnimelt sellesama truudusetu rahva enda kasuks tunnistama: «Teie olete mu tunnistajad. Kas on muud Jumalat kui mina? Ei, muud kaljut ei ole, mina küll ei tea!» (Js 44:8) Juba varem oli Jumal otsekui kohtuistungil vastandanud oma tunnistajad paganarahvaste omadele (Js 43:9j), kusjuures tunnistus, mida Issanda tunnistajad pidid andma, oli mõeldud ei kellegi muu, kui eeskätt nende endi veenmiseks: «Teie olete minu tunnistajad, ütleb Issand, ja minu sulane, kelle ma olen valinud, et te teaksite, usuksite minusse ja mõistaksite, et mina olen see: enne mind ei ole olnud ühtegi jumalat ega tule ühtegi pärast mind. Mina, mina olen Issand, ei ole muud päästjat kui mina.» (Js 43:10j)

Jumal ise ei vaja tunnistajaid, kuna see, kes Ta on, on avalik ning peaks olema kõigile nähtav ja mõistatav: «Mina olen teatavaks teinud, päästnud ja kuulutanud, aga mitte mõni võõras teie hulgas; teie olete minu tunnistajad, ütleb Issand, et mina olen Jumal. Ka edaspidi olen ma seesama ja ükski ei päästa minu käest. Mina teen, ja kes saaks seda takistada?» (Js 43:12j)

Jumal on kindel ja igavene kalju, kelle peale võib alati loota ning kes päästab oma rahva (vrd Js 17:10 ja Js 26:4). Ühtki teist kaljut ei ole – heebrea keeles kasutatud mitmekordset eitust võiks rahvapäraselt, näiteks hiidlaste kõnepruuki kasutades, parafrasida: «Äi pole mette!» Vähemalt Jumal ise ei tea, et oleks – ja kuna Jumal teab kõike, siis järelikult ei olegi.

Jumal teab kõike ka oma rahva ja iga inimese kohta: «Ma tean su istumist ja astumist, su minekut ja tulekut.» (Js 37:28) On imeline arm, et kõike teades Ta ei hülga oma rahvast, vaid on alati valmis teda aitama ja päästma: «Ma tean, et sa tõepoolest oled truuduseta ja et juba emaihust alates hüütakse sind üleastujaks. Oma nime pärast olen ma pikameelne ja oma kuulsuse pärast hoian ma ennast tagasi, et sind mitte hävitada.» (Js 48:8j)

Jutluseks

Advendiaja teise pühapäeva teemaks on EELK Kirikukäsiraamatu järgi «Sinu Kuningas tuleb kirkuses». Kirikukäsiraamat rõhutab ühelt poolt Jumala töotustel rajanevat lootust ja rõõmu, teisalt aga Jumala rahva kohustust oodata Kristuse taastulekut kannatlikult võideldes.

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava kolmanda lugemisaasta Epistliks (Jk 5:7–10) on apostel Jaakobuse manitsus elada ustavalt, oodates kannatlikult ja pika meelega Issanda tulemist ning olles valmis selle nimel isegi kannatama, teades, et «Issanda tulemine on lähedal» ning Ta on «halastav ja armuline».

Kolmanda lugemisaasta Evangeeliumis (Lk 17:20–24) vastab Jeesus küsimusele Jumala riigi tulemise aja kohta, et Jumala riik ei tule ettearvatavalt, vaid ootamatult, aga kui see tuleb, siis on selle tulemine kõigile sama selgelt äratuntav nagu «välk, mis taeva all välgatades sähvib ühest kohast teise». Jeesus hoiatab, et Jumala riigi tulemisele eelnevad katsumuste ajad, mis nõuavad kindlaks ja ustavaks jäämist ka ilma «üht Inimese Poja päevist» nägemata.

Epistli ja Evangeeliumi kontekstis tuleb Vana Testamendi lugemist, mis kujutab endast julgustavat ja manitsevat prohvetlikku sõnumit pagendusse viidud Iisraeli rahvale, mõista ettekuulutuseks Kristuse kahe tulemise vahele jääva, s.t praeguse aja kohta. Nagu Paabelisse viidud Iisraeli rahvale, nii võib ka meile tunduda, et Jumal on kaugel või ei hooli meist. Ka meid võivad ahvatleda mitmesugused ebajumalad. Ka meie võime tulla mõttele hakata ise oma saatuse sepaks, kuna Jumalast ei näi abi olevat. Ent ka meile kinnitab Jumal nagu toona Iisraelile, et Ta on ainus Jumal, esimene ja viimne, Vägede ISSAND, kelle käes on kõik meelevald nii taevas kui maa peal ning kes tahab seda meelevalda kasutada meie aitamiseks ja päästmiseks, lunastamiseks ja õnnistamiseks.

Me teame, et Jumal ei jäänud kõrgeks ega kaugeks, vaid sai inimeseks, üheks meie hulgast, ning et Ta pole meid lunastanud millegi muu kui oma ennastandva ohvrisurmaga, omaenda püha ja kalli verega. Tema, meie Issand ja Lunastaja Jeesus Kristus, on esimene ja viimane, algus ja ots. Ta oli surnud, ning ennäe, Ta elab igavesest ajast igavesti ning Tema käes on surma ja surmavalla võtmed (vrd Ilm 1:17j). Nii ütleb Ta meilegi: «Ärge värisege ja ärge kartke!», ning kutsub meid olema Tema armastuse ja pääste tunnustajad.

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Inimese elu siin maailmas võrreldakse tihtipeale rännakuga, näiteks Iisraeli rahva kõrberännakuga Kaananimaa poole. Vahel võrreldakse inimese elu, nagu ka kogu

inimkonna ajalugu pärast pattulangust ning enne Issanda tagasitulekut ja viimset kohut, Iisraeli rahva pagendusega Paabeli vangipõlves. See ei tähenda, et meie elu oleks täiesti trööstitu: kõrberännak, olgugi pikk ja vaevaline, viis Iisraeli rahva Egiptuse orjapõlvest Tootatud Maa vabadusse, ning Paabeli vangipõlv oli puhastumise ja uueks saamise aeg, mida valgustasid tõotused ja lootusesõnumid lunastusest, oma maale tagasi pöördumisest ning selle taastamisest. Meie jaoks tähendavad need võrdpildid, et peame oma elu nägema kui meile kingitud võimalust rännata oma igavese eesmärgi, taevase õndsuse poole, teades, et Jumala armu läbi võib kõigest, mis meile sellel teekonnal osaks saab, kujuneda abivahend meile seatud eesmärgi saavutamiseks.

2. Iisraeli rahvas kippus iseäranis headel aegadel oma Jumalat unustama või vähemalt tahaplaanile nihutama. Paraku on see tõsi kõigi aegade ja kõigi rahvaste puhul – kuigi alati on erandeid, neid, kes jäävad ustavaks ning moodustavad n-ö püha jäägi. Kui see juhtub – kui inimesed unustavad Jumala ja pööravad Talle selja –, siis peavad nad ise selle tõttu ka kannatama. Iisraeli ajalugu on sellekohaseid näiteid täis – muidugi mitte ainult Iisraeli ajalugu. Jumal kasutab ka ajaloosündmusi selleks, et oma rahvast ja viimselt kõiki inimesi aidata – isegi kui see abi võib selle saabumise hetkel tunduda ränkraske (ja teinekord isegi ülekohtuse) karistusena. Ükskõik, kui põhjalikult inimesed ka Jumala unustaksid – Jumal ei unusta neid mitte kunagi, vaid hoolib neist, armastab neid ning tuleb neid ikka jälle lunastama, päästma ja aitama. Nii oli see Iisraeli rahva puhul ja nii on see kogu inimkonna puhul.
3. Jumal läkitas oma Poja kõiki inimesi lunastama ja päästma. Meid ei ole lunastatud millegi muu kui inimeseks saanud Jumala Poja kalli ja püha verega. Seeläbi on Jumal andnud meile täiusliku kinnituse oma ennastandvast ja lõpuni minevast armastusest, nii et me ei pea Tema heas ja armulises tahtes iialgi kahtlema. Jumalal on kõik meelevald nii taevas kui maa peal – Ta pole mitte ainult Iisraeli kuningas, vaid Ta on kõigi rahvaste ja kuningate Kuningas. Ta on nii maa- kui taevavägede Issand, esimene ja viimane, kõige Looja, eluandja ja elus hoidja, Lunastaja, igavene päästekalju. Pole kedagi, kes oleks Temaga võrdne ja Tema sarnane – ja see tähendab, et ükskõik kelle või mille eelistamine Temale on sama rumal nagu endale ebajumalate nikerdamine ning siis nende kummardamine. Selle asemel, et ajada taga tuhka ja kummardada põrmu, võime panna kõik oma lootuse Jumala peale, teades, et see lootus ei jäta meid iialgi häbisse. Meie «Issand on halastav ja armuline» (Jk 5:11) ning meie oleme Tema armu ja halastuse tunnistajad.